

EROL TOY'UN ACI PARA ROMANINDA YAPI VE TEMA

Hüseyin Cihad KARAALİ*

Öz

Erol Toy'un Acı Para romanı, ekonomik ve toplumsal adaletsizlikleri eleştiren bir Anadolu hikâyesidir. Roman, Lehimci Hüsnü'nün, ailesiyle birlikte Çayıçi'nde yer alan ve taşlarla kaplı tarlasını bir üzüm bağına dönüştürme çabasını konu alır. Hüsnü, teknolojik gelişmeler nedeniyle eskiyen mesleği tenekeçiliğin getirisi azaldığı için yeni bir gelir kaynağı bulmaya çalışır. Ailesinin desteğiyle tarlayı temizlemeye ve hayallerini gerçekleştirmeye başlar.

Ancak kasabanın en zengin tefecisi Tabakçioğlu İsmail, Hüsnü'nün emeğini sömürmek için hilelerle onu borç batağına sürükler. Bu durum Hüsnü'yü çaresizlik ve çatışma içine iter. Roman, Hüsnü'nün gururunu ve ailesini koruma mücadelesiyle Tabakçioğlu'nu öldürmesi ve polise teslim olmasıyla sona erer.

Acı Para, ezen ve ezilen arasındaki sınıf çatışmasını, eğitim ve kadın haklarını sorgulayan derin temalarla işler. Satır aralarında teknolojik değişimlerin esnafın geleneksel yapısını nasıl etkilediğini ele alan roman, ezen ve ezilen mücadelesinde toplumsal zihniyeti eleştirirken bireysel direnişin önemine vurgu yapar.

Bu çalışmada romanlarını toplumsal gerçekçi bir bakış açısıyla kaleme alan Erol Toy'un Acı Para romanı yapısal özellikleri bakımından ele alınacak ve romanın temel çıkış noktasını oluşturan tematik ögeler ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Erol Toy, Acı Para, sömürü, mücadele, yapı ve tema.

* Doktora öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı.

e-posta: hckaraali@gmail.com

ORCID: 0000-0002-9993-3075

Geliş/Received: 14 Aralık 2024 / 14 December 2024

Kabul/Accepted: 24 Aralık 2024 / 24 December 2024

STRUCTURE AND THEME IN EROL TOY'S NOVEL ACI PARA

Abstract

Erol Toy's novel Acı Para is an Anatolian story that critiques economic and social injustices. The novel revolves around Lehimci Hüsnü's efforts, along with his family, to transform a stone-laden plot of land in Çayıçi into a productive vineyard. Hüsnü, whose income from his outdated craft of tinsmithing has dwindled due to technological advancements, seeks a new source of livelihood. With the support of his family, he begins clearing the land and pursuing his dreams.

However, the wealthiest usurer in the town, Tabakçioğlu İsmail, schemes to exploit Hüsnü's labor and traps him in a cycle of debt through deceit. This situation plunges Hüsnü into despair and conflict. The story culminates in Hüsnü's struggle to protect his pride and family, ultimately leading him to kill Tabakçioğlu and surrender to the police.

Acı Para delves into the class struggle between the oppressors and the oppressed, while addressing themes such as education and women's rights. The novel subtly examines how technological changes disrupt the traditional structure of trades. By critiquing societal mentalities within the context of the oppressor-oppressed dynamic, it emphasizes the significance of individual resistance.

In this study, the novel Acı Para by Erol Toy, who wrote his novels from a social realist perspective, will be discussed in terms of its structural features and the thematic elements that constitute the basic starting point of the novel will be tried to be revealed.

Keywords: *Erol Toy, Acı Para, exploitation, struggle, structure and theme.*

YAPI

Olay Örgüsü

Acı Para (1970), Cumhuriyet'in ilanından sonraki yıllarda küçük bir kasabada yaşayan ve tenekecilikle uğraşan Lehimci Hüsnü'nün hikâyesi anlatılır. Roman, Lehimci Hüsnü'yü merkeze alarak kız çocuklarının okutulmaması, kadına bakış, tefecilik ve ezen-ezilen çatışması gibi konuları eleştirel bir tarzda işler.

Roman hâkim bakış açısına sahip anlatıcının kontrolünde gelişme gösterir. Bu anlatıcının avantajı "Bu anlatıcı, romanın bütününe, kişilerin ruh dünyalarına, zamanın öncesi, şimdisi ve sonrasına, uzayın her mekânına

nüfuz eden soyut bir bilinçtir. Her şeyi bilir, her şeyin farkındadır ve her şeyi göstermektedir." (Çetin, 2013:108) şeklinde ifade edilebilir.

Metinde bütün olayların merkezinde yer alan Lehim Hüsni, romanın başkişisi konumundadır. Roman içerisinde, roman başkişisinin dâhil olduğu birden fazla çatışmanın varlığı görülür. Ancak açıkça belirtmek gerekir ki romanın çıkış noktası olan temel çatışma ezen ve ezilen arasındaki mücadeledir. Burada Lehimci Hüsni'nün karşısına Tabakçioğlu İsmail isimli tefeci çıkarılır. "*Çatışmanın olabilmesi, olay zincirinin düğümlenmesi için birinci derecedeki kahramanla temsil edilen tematik gücün karşısında bir rakibe ihtiyaç duyulur.*" (Aktaş, 2013:46)

Bu açıdan bakılınca romandaki olay örgüsünü iki katmanlı olarak ele almak mümkündür.

Romanın birinci katmanında Lehimci Hüsni, başarılı bir öğrenci olan kızını öğretmenlerinin de ısrarı ile okutmaya karar verir. Bu durum o dönemin bakış açısı düşünüldüğünde radikal bir karar olarak algılanır ve Hüsni'nün esnaf arkadaşları yaptığı yanlıştan döndürmek için Hüsni üzerinde baskı kurarlar. Amacına ulaşan esnaf arkadaşları yüzünden kızını okutmayan Hüsni derin bir pişmanlığın içerisinde kalacaktır. Romanda "*Hacı hoca takımı*" olarak adlandırılan bu kişilerin kız çocuklarına bakışı, kadına bakışları ile doğru orantılı bir çizgide yer alır. Hüsni, kızını daha sonra köyde açılan enstitüye gönderse de asla içindeki pişmanlığı yenemez. Bu duygunun acısını hafifletmek için oğlu Oktay'ı ne pahasına olursa olsun okutmak isteyen Hüsni, maddi kaynak oluşturmak için taşlarla kaplı tarlasını bir üzüm bağına dönüştürmeyi düşünür. Buradan yola çıkarak aile içi dayanışmanın da örneği verilen romanda oldukça büyük bir sabır ve emekle bütün aile çalışarak imkânsız gibi görünen bir toprak parçasını verimli bir bağ haline getirirler. Amaç okutulacak çocuk için kaynak oluşturmaktır.

Olay örgüsünün ikinci halkası, birinci halkasının tamamlanması neticesinde gelişmeye başlar. Verimli bir bağ haline gelen toprak parçası birden insanların ilgisini çekmeye başlar. Bu kişilerin başında da kasabadaki çiftçileri, ödeyemeyeceği borçların altına imza attırarak kendi imparatorluğunu kurmaya çalışan Tabakçioğlu İsmail'dir. Borcunu ödeyemeyenin topraklarına el koyan Tabakçioğlu, zaman zaman daha da ileri giderek borçluların kızlarına da göz diker. Hüsni'yü borç batağına sürüklemek için de sistemin açıklarından yararlanan Tabakçioğlu, borç paraya ihtiyacı olan Hüsni'nün bankadan kredi alamaması için bütün kredileri kendisi toplar. Çaresiz kalan Hüsni, Tabakçioğlu'ndan yüksek faizli borçlar alır. Farkında olmadan batağın içine çekilen Hüsni,

Tabakçioğlu'nun niyetini anladığında iş işten geçmiştir. Büyük emekler verdiği bağı tefecinin eline düşmek üzeredir. Kasabanın köklü ve saygın esnaflarından olan Lehimci Hüsnü, içine düşürüldüğü bu durumu, alındaki bu lekeyi temizlemek için intihar etmek ister ancak bu lekeyi temizleyecek olan kanın kendisinininki değil Tabakçioğlu İsmail'in kanı olduğuna karar vererek onu öldürür ve polise teslim olur.

Roman farklı çatışmaları da içerisinde barındırır da temel olarak bahsedilen bu iki yapı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Olay örgüsünü geneline bakılarak bir sentezleme yapıldığında ise romandaki temel çatışmanın ezen ve ezilen arasındaki mücadele olduğu görülecektir. İlk olay halkasında Hüsnü, kızını okutma kararı almasına rağmen çevresindekilerin baskısına dayamayarak onların istediği şekilde karar değiştirmiş ve ezilen konumuna düşmüş; ikinci olay halkasında da Tabakçioğlu İsmail'in hem kendi maddi gücünü hem de sistemin açıklarını kullanarak topraklarını elinden alması nedeniyle yine ezilen konumundan kurtulamamıştır. Romandaki tematik güç olan Lehimci Hüsnü'nün gelişme göstermesini sağlayan rakip güçler ise ilkinde "*hacı hoca takımı*" denilen esnaf grubu, ikincisinde tefeci Tabakçioğlu İsmail'dir.

Kişiler

Acı Para romanının şahıs kadrosunu, iki metin halkasının doğrultusunda ele aldığımızda Lehimci Hüsnü, "*hacı hoca takımı*" denilen esnaf grubu ve Tabakçioğlu İsmail olarak üç gruba ayırmak mümkündür. Ancak romanın başkişisinin Lehim Hüsnü olduğu göz ardı edilmemelidir. Romandaki herkes onunla var olur ve onunla temas ettiği ölçüde romana dâhil olurlar. Başkişiler, romanda en ilgi çekici soruların ortaya atılmasına hizmet eden araçlardır. Romanın varoluş sebebidir. (Stevick, 2010:180)

Romanın başkişisi olan Hüsnü, tenekeden yaptığı aletleri satarak geçimi sağlayan köklü ve saygın bir esnaftır. Ahilik geleneği içerisinde geleneklerine ağılı olarak yetişmiş olan Hüsnü, gelişen teknolojiye yeni icatlar neticesinde maddi olarak zor süreçler geçirmektedir. Romanda teknolojik gelişme ve icatların bazı meslekler üzerindeki olumsuz etkisi satır aralarında verilir. İdeal bir kişi olarak yansıtılan Hüsnü, bütün hayatını ailesine adamıştır. Tek düze devam eden hayatındaki ilk kırılma kızının başarılı bir öğrenci olması gerekçesiyle okumaya devam etme isteğidir. Öğretmenlerinin de ısrarıyla kızını daha yüksek okullarda okutmayı kabul eden Hüsnü'nün yenilikçi tavrı takdir edilecek bir niteliktedir. Ancak dönemin bakış açısı düşünüldüğünde kız çocuklarının ailesinden başka bir yerde okumaya gitmesinin ciddi eleştirisi konusu olacağı su götürmez bir

gerçektir. Neticede kasabanın köklü esnaflarından Hüsnü'nün daha sonraları "hacı hoca takımı" dediği esnaf grubu onun yanına gelecek ve kızını okutma fikrinden Hüsnü'yü vazgeçirmek için onu ikna etmeye çalışacaklardır. Bu ikna çalışmasında öne sürdükleri argümanlar, dönemin toplumsal zihniyetini ve kız çocuklarının eğitimi konusundaki önyargıları açık bir şekilde yansıtmaktadır:

*"Esnafın, hacı hoca takımının en önde gelenleri dükkânına
doluştığı zaman..."*

- Sen kızı okutma kararı almışsın öyle mi?

-Eski köye yeni adet mi çıkaracaksın?

-Kız çocuğu okur da n'olur?

-Onun bir ödevi vardır. Kocasının keyfini yerine getirmek.

-Bundan ötesi yaraşmaz.

-Hep o öğretmen diye aramıza karışan şeytanların işi bu.

*-Kemal'in avratları tümünden soyduğu yetmiyormuş gibi, şimdi de
İsmet, aile düzenimizin içine uzattı elini.*

-Bu bizim ne dinimizle bağdaşır, ne milliyetimizle.

*-Şimdi bizim kaç yüz yıllık esnaf bakiyesi Hüsnü'müz bile kızını
bir Bolşevik yuvasına gönderiyor ya. O enstitü müdür, ne karın ağrısı
ise, orda ne dolaplar dönüyormuş.*

-Kızlarla oğlanlar aynı sırada, yan yana oturuyorlarmış.

*-Öğretmenler diyorlarmış ki, birbirinize sarılın. Sıkıca
sarılarak öpüşüp koklaşın. Derslerini böyle dinlerseniz, not verir,
sınıfı geçiririz.*

*-Ben daha korkuncunu duydum. Ceninleri, okulun helalarından
çıkartıyorlarmış.*

*-Eh, elbet öyledir birader. Sen dersi sarılıp, koklaşarak dinle.
Oradan çıkınca, birlikte sarmaş dolaş oyunlar oyna. Sonra da aynı
yatakta birlikte yat. Taş dökecek değilsin ya.*

*-Hadi herkes bildiğini okusun. Ya bizim köklü esnaflarımıza ne
demeli? Kasabanın orta yerinde 'geyik' gibi dolaşırlarsa..."*

*-Esnafa söz yok. Esnaf bu ülkenin en bir namuslu adamıdır.
Bilmediğinden kanmıştır. Saflığından.*

*-Esnaflık töresini yerine getirmek gerek. Bizim din ve ulusal
değerlerimizle çatışan bir işe girmek gerek. Değil mi Hüsnü?*

*Hüsnü hiç ses çıkarmadan, konuşmaları dinlemişti. İlk kez ona
bir şey soruyorlardı. Şaşırmıştı. Ne deseydi. Bunca tanınmış kişi bir
işin üstüne gelirse bir kez, olmaz demenin mümkünü yok." (Toy,
1970:15-16)*

Esnaf grubunun Hüsnü'ye yönelik itirazları, kadının toplumsal rollerine dair geleneksel anlayışa dayanmaktadır. Bu anlayışa göre kız çocuklarının görevi yalnızca ev işlerini öğrenmek ve ileride bir eşe hizmet etmektir. Eğitimin, özellikle kız çocuklarına yönelik olarak, geleneksel cinsiyet rollerini tehdit ettiği düşüncesi, bu zihniyetin temel taşlarından biridir. Örneğin, Hüsnü'ye hitaben dile getirilen şu ifadeler bu zihniyeti gözler önüne serer: “*Kız çocuğu okur da ne olur? Onun bir ödevi vardır. Kocasının keyfini yerine getirmek. Bundan ötesi yaraşmaz.*” (Toy, 1970:15) Bu söylem, kadının toplumdaki yerini sadece evle sınırlandıran ataerkil değerlerin egemenliğini göstermektedir. Ayrıca, eğitimin, aile düzenini bozacağı ve kadının geleneksel rollerinden sapmasına neden olacağı yönündeki endişeler de esnaf grubunun ileri sürdüğü argümanlar arasındadır.

Neticede, toplumun baskısı ve geleneklerin etkisiyle Hüsnü, kızını okutma kararından vazgeçer. Ancak bu karar, Hüsnü'nün ilerleyen zamanlarda büyük bir pişmanlık duymasına neden olacak ve oğlunun eğitimine yönelik daha kararlı adımlar atmasını sağlayacaktır. Böylelikle, bireysel kararların toplumsal zihniyetle nasıl şekillendiği roman boyunca eleştirel bir bakış açısıyla işlenir.

Bütün bu ifadelerden yola çıkarak Hüsnü'nün romanın temel çatışmasını oluşturan temel halkaların başında gelen ezen ve ezilen çatışmasında ezilen tarafta olduğu görülür. Kendisinin fikri bile alınmadan kızını okutmasına engel olunması onun aslında onun bu noktada silik bir kişilik gelişimi gösterdiği, bir ezilen olduğu savını doğrular. Hüsnü'nün bu durumda, toplum baskısı ve geleneklerin etkisi altında kararlar alması, onun bireysel iradesini zayıflatmakta ve onu ezen-ezilen çatışmasında açıkça ezilen tarafın bir parçası yapmaktadır. Kendi ailesine dair kritik bir kararın dahi, çevrenin düşünceleriyle şekillenmesi, Hüsnü'nün yalnızca ekonomik anlamda değil, aynı zamanda toplumsal ve psikolojik anlamda da baskı altında olduğunu göstermektedir. Bu, bireyin toplum içindeki yerine ve gücüne dair eleştirel bir sorgulamayı beraberinde getirir.

Hüsnü'nün “hacı hoca takımı” olarak nitelendirdiği kesimin otoritesi karşısında gösterdiği boyun eğme, onun bireysel direnişten yoksun, edilgen bir pozisyonda konumlandığını ortaya koyar. Ancak bu durum, roman boyunca değişim ve dönüşüm gösterir. Hüsnü, yaşadığı ekonomik ve toplumsal baskılarla daha doğrudan yüzleştikçe, özellikle emeğinin karşılığını alamadığı noktada, direnişçi bir tavır sergilemeye başlar. Bu dönüşüm, onun karakter gelişiminde önemli bir kırılma noktasıdır.

Kadına bakış açısı sadece onun okumasının engellenmesiyle sınırlı kalmaz. Kasabaya açılan kız enstitüsünün müdiresi kız çocuklarını okula

göndermeyen esnafı ikna edebilmek için sürekli çaba gösterir. Önce annelerle görüşen müdire, olumlu yanıt alamaz. Burada kadınların zihinlerinden geçenler de aslında onlara dayatılanlarla doğru orantılıdır. Kadınlar “*Kadın dediğin haddini bilmeli. Kocasına karşı çıkar, direnirse, yarın ahirete som ateş yanar. Cayır cayır. Onun gücü yetiyorsa gidip erkekleri kandırmalıdır.*” düşünceleri ile mevzuya açıklık getirirler. Müdire kendisinden sürekli kaçan erkekleri ikna etmek amacıyla onların dükkânlarına gitmeye karar verir. Ancak burada da esnafın zihninden geçenler kadının amacına ulaşmasında bir set oluşturacaktır. Buradaki ifadeler de kadına bakış açısını yansıtmaya bakımından önemlidir. “*Gencecik bir kızın çarşı içinde böyle aldırışsız dolaşması, kasabanın erkeklerini kızdıırıyordu. Çarşının içinde kadının işi yoktu. Yüzyıllardır süregelen bir geleneği bozamazdı. Batardı sonra. Tüm çarşı batardı. Amacı başkaydı bunların. Çocukları alıp, kendi diledikleri gibi yetiştirecekler. Ana baba saygısını yitireceklerdi. Kasabalı böyle bir oyuna gelmezdi.*” (Toy, 1970:61-62) Görüleceği üzere Lehimci Hüsnü'nün kızını okutmaktan vazgeçme noktasında kendisini ikna etmeye gelenlerin kadına bakış açıları bu şekildedir. Hüsnü, her ne kadar başlarda kızını okutmak için girişimlerde bulunsa da onun da başlangıçtaki bakış açısı “*hacı hoca takımı*” esnaf grubununkinden farklı değildir. “*Bir kız, biraz namaz duası bildi, eli de bulaşığa yemeğe yattı mı, tamamı. Artık, görevi koca beklemektir ondan sonra.*” (Toy, 1970:58) Hüsnü'nün büyüyüp yetiştiği bu çevrenin fikirlerinden bir anda kopmasının kolay olmadığı görülür ancak verdiği kararın ağırlığı kızını her gördüğünde derin bir pişmanlık duymasına neden olur. Hüsnü de aslında basite indirildiğinde diğer esnaftan farklı düşünmemektedir. Hüsnü'nün farkı gelişme gösteren bir zihniyetle romana yerleştirilmiş olmasıdır. Zaman içerisinde okumanın zararlı olmadığını, kendisini korkutan iddiaların asılsız olduğunu da anlayacaktır. Kendi cahilliklerinin en büyük sebebinin okumamak olduğunu da fark edecektir.

Romanda karşıt figür ya da karşıt güç, roman başkişisinin karşısında yer alan figürdür. Genellikle olumsuz nadiren de olumlu özelliklere sahip olan bu figür romanda çatışmanın var olabilmesi için gerekli bir öğedir. (Sazyek, 2015:193) Romanın olay örgüsü içerisinde karşıt gücü simgeleyen Tabakçioğlu İsmail, tefecilik yaparak yalnızca kendi kasabasının değil, civar kasabaların da en zengin tüccarları arasına giren bir figür olarak tasvir edilir. Zenginliği, yalnızca ticaret becerisinden değil, insanları sömürerek kurduğu ekonomik düzenin açıklarından kolayca faydalanmasından kaynaklanır. İsmail, yüksek faizlerle borç vererek köylüleri kendisine bağımlı hale getirir ve borçlarını ödeyemeyenlerin topraklarına ve mallarına el koyar. Bu durum, onun romandaki ezen sınıfın en güçlü temsilcisi olduğunu açıkça ortaya

koyar. “Çok seviyordu bu ovayı. Bir kez gelmişti gençliğinde. Hep aklı burada kalmıştı. Altın madeni gibiydi toprakları. Biraz para yapan İzmir’e, İstanbul’a kaçmak için fırsat ararken, o elindeki parayla buraya gelmişti. Gözü açılmamıştı insanların. Gözü açılincaya kadar, ilk ele gelecekleri bağlamıştı kendine. Borç vermiş ertesi yıl borçlarını ödeyemeyince, hemen iki misline yükseltmişti alacağı.” (Toy, 1970:189-190)

Tabakçioğlu, gücünü yalnızca ekonomik anlamda değil, toplumsal ve psikolojik baskı yoluyla da hissettirir. Kasabalının korktuğu ve “şeytanla ortak” olarak nitelendirdiği İsmail, çevresindekilerin zaaflarından faydalanarak her istediğini elde eden kurnaz bir karakterdir. “Zengin adam. Herkes avucunun içinde. En büyük eşraflar, kaymakamın, yargıcın yanında bacak bacak üstüne atamazken o atıyor. Korkulur böylesi adamdan. ... zaten şeytanla ortak.” (Toy, 1970:151)

Roman boyunca, Lehimci Hüsni’nün bağına ve kızı İnci’ye göz dikmesi, onun sınır tanımayan kötülüğünün bir yansımasıdır. “Bu kasabalı kim olduğunu duyuncaya kadar, önünde eğilmesini öğrenmişti. Çünkü çoğu borçlanmıştı o’na, Bir borçlu için, kim ne derse desin, alacaklısı saygıdeğer biridir. Çünkü kendinden güçlüdür. Kendinden zengindir. Değeri olan da budur buralarda. Törelerine, inançlarına çok düşkün olmalarına rağmen, iş güce gelince, kim güçlüyse hiç kuşkusuz o’na boyun eğler. Şimdi güçlü Tabakçioğlu olduğuna göre...” (Toy, 1970:190)

Tabakçioğlu, yalnızca bireyleri değil, sistemin işleyişini de manipüle ederek gücünü pekiştirir. Örneğin, bankaların kredi limitlerini tamamen kullanarak küçük üreticilerin finansman kaynaklarına ulaşmasını engeller. Bu strateji, onun bireysel gücünün, devletin ekonomik yapısındaki çarpıklıkları nasıl kendi lehine kullandığını göstermesi açısından önemlidir. “Güçsüzlüğünü bildikleri kişiler. Yukarıdan hiçbir iş karıştırmazlar, karıştıramazlar. Boyunlarını bükerler. Gerçekten gereksinmeleri olduğu halde, seslerini bile çıkaramazlar. Oysa Tabakçioğlu öyle değil. Tüm olanakları kuruttu. Böyleleri bir iyice yoksulluğa düşsün diye. Güçlüydü Tabakçioğlu. Öylesine güçlü ki... Kredinin bir başkasına açıldığını duydu mu küplere binerdi. Ve Ankara’ya bir işaret çakması müdürün sürülmesi için yeterdi.” (Toy, 1970:210)

Ancak Tabakçioğlu’nun aile hayatı ve kişisel ilişkilerindeki başarısızlıklar, onun içsel bir yalnızlık ve ahlaki çürüme içinde olduğunu gösterir. Eşi tarafından terk edilmesi ve çocuklarının ondan uzak durması, bireysel anlamda yozlaşmış bir hayat sürdürdüğünü açıklar. Sonuç olarak, Tabakçioğlu İsmail, romanın ana çatışmasında ezici gücü temsil eden bir antagonist olarak, sadece bireylerin değil, sistemin de yozlaşmış yüzünü

simgeleyen bir roman kişisidir. Onun ölümüne kadar süren mutlak gücü, bireylerin ve toplulukların direnişi olmadan değişimin mümkün olmadığını ortaya koyar.

Bu anlatı, Lehimci Hüsnü ve Tabakçioğlu İsmail arasındaki çatışmayı, bireyin direnişi ve toplumsal mücadele bağlamında etkili bir şekilde özetlemektedir. Lehimci Hüsnü'nün idealize edilmiş özellikleri, onun aile bağlarına olan güçlü bağlılığı, dürüstlüğü ve çalışma azmi ile ön plana çıkar. Hüsnü, toplumun dayattığı zorluklara ve Tabakçioğlu gibi sömürücülere boyun eğmeyerek, dirençli bir birey olarak tasvir edilir.

Tabakçioğlu ise kötülüğün ve sınırsız gücün sembolüdür. Onun, yalnızca maddi değil, manevi anlamda da bireyleri aşağılayarak kontrol altında tutma çabası, yozlaşmış bir düzenin göstergesidir. Tabakçioğlu'nun Hüsnü'nün kızını elde etme girişimi, onun hem ahlaki çürümelerini hem de gücünü suistimal ederek insanları çaresiz bırakma stratejisini ortaya koyar. Ancak, İnci'nin terzilik yaparak ekonomik bağımsızlık kazanmaya çalışması ve Hüsnü'nün hiçbir şekilde boyun eğmemesi, bireysel direnişin önemini vurgular.

Romanın sonunda, Tabakçioğlu'nun Hüsnü tarafından öldürülmesi, sadece bireysel bir intikam eylemi olarak değil, aynı zamanda sistemin yozlaşmış unsurlarına karşı bir başkaldırı olarak da yorumlanabilir. Bu ölüm, yalnızca Hüsnü'nün değil, Tabakçioğlu tarafından sömürülen diğer insanların da sembolik olarak özgürleşmesini sağlar. Böylece, romanın temel çatışması, adaletin yalnızca bireysel cesaret ve direnişle sağlanabileceğini ortaya koyarak tamamlanır. *“Onu lekeliyen Tabakçioğlu değil miydi? Temizleyen de onun kanı olmalıydı. Neyi temizlerdi kendi ölümü? Hiç. Tabakçioğlu'nun ölümü ise öyle değil. Pençesindeki bunca yoksulun kurtuluşu olur bu. Yaptıklarının acısını çıkartmak olur. Ölmesi gereken biri varsa, odur.”* (Toy, 1970:338)

Mekân

Mekân, eserde yaşanan olayların sahnesidir. (Çetişli, 2016:100) Bu tanımlamadan yola çıkarak ifade edecek olursak, Acı Para romanında verilmek istenen mesaj ve çatışmalar da göz önüne alındığında öne çıkan mekân, Çayıcı'ndeki bağdır. Bu bağ, romanın ana çatışmalarının ve karakter dönüşümlerinin merkezinde yer alır. Bağ, hem ekonomik bir kazanç kapısı hem de Lehimci Hüsnü ve ailesinin toplumsal statü mücadelesinin bir sembolü olarak öne çıkar. *“Bütün kasabalının parmağını ağzında bırakan bir iş yapacaktı. Çevrenin en güzel bağını yetiştirecekti. O, tüm varlığıyla*

kendisini öyle adamıştı ki şu toprak parçasına.” (Toy, 1970:37) Hüsnü için bu bağ, yalnızca ailesinin geçimini sağlamak için değil, aynı zamanda kasabalıya kendini kanıtlama ve geçmişte yapamadığı şeyleri telafi etme aracı olarak anlam kazanır.

Bağ, aynı zamanda toplumsal önyargılarla mücadelede bir direnç noktasıdır. Ailenin taşlarla dolu bir tarlayı bağa dönüştürme çabası, kasabalılar tarafından alayla karşılanırken, onların azmi ve kararlılığı zamanla saygı uyandırır. Bağın gelişimi, Hüsnü'nün ailesinin ve özellikle İnci'nin fedakârlıklarıyla mümkün olur. *“Ana yoksulluğumuzdan ben okuyamadım. Bak, Oktay büyüyor. Bari onu okutalım. O işe yaramaz toprakları adam edelim. Bir bağ dikelim.” (Toy, 1970:18) Bu mekân, Hüsnü'nün toplum baskısı ve Tabakçioğlu'nun ekonomik zorbalıklarıyla mücadelesinin somutlaştığı bir alan haline gelir.*

Çayıçi'ndeki bağ, aynı zamanda emeğin kutsallığını ve çalışmanın insan onuru üzerindeki etkisini simgeler. *“Toprağım. Benim güzel toprağım. Boşa çıkarmıyorsun emeğimizi. Hep karşılığını veriyorsun. Nasıl sevmem seni. Nasıl çırpınmam uğrunda. Çocuklarımın, ailemin geleceği toprağım. Yarınım benim.” (Toy, 1970:204) Roman boyunca bu mekân, Hüsnü'nün umutlarının, hayal kırıklıklarının ve sonunda direnişinin bir arka planı olarak işlev görür. Bağ, romanın sonunda Tabakçioğlu'nun zorbalığına yenik düşse de Hüsnü'nün Tabakçioğlu'nu öldürmesiyle sembolik olarak yeniden anlam kazanır. Böylece, Çayıçi'ndeki bağ, romanın çatışmaları ve mesajları için güçlü bir metafor işlevi görür. Bağ için romanın ayağının yere basmasını sağlayan temel unsurdur denilebilir. (Tekin, 2003:129)*

İnsanın içinde büyüüp yetiştiği çevre onun karakteri üzerinde de ister istemez belirli bir etki oluşturacaktır. Bu etki onun hayata bakış açısı, duruşu ve verdiği kararlarda da etkisini gösterecektir. *“Denilebilir ki romana asıl niteliğini kazandıran, insanı anlatırken onun tutum ve davranışlarının oluşmasına ortam sağlayan unsurların başında, buna sebep olan çevre gelir.” (Yalçın, 2011:51) Bu açıdan bakıldığında Hüsnü'nün verdiği kararlarda onun en çok etkileyen unsurun onun esnaflığa devam ettiği çarşı olduğu göze çarpar. Her ne kadar roman içerisinde çarşı, Çayıçi'ndeki bağ ile kıyaslandığında, çok fazla göz önünde bulunmasa da varlığı ile bazı hususlara dikkat çekmektedir. “Bir romana hiçbir mekân lüzumsuz yere girmez. Romandaki her mekânın belirli bir fonksiyonu vardır.” (Sağlık, 2010:58)*

Romanda detaylı bir şekilde betimlenmemekle birlikte, çarşı önemli bir mekân olarak karşımıza çıkar. Çarşı, kasabanın toplumsal yapısını ve kolektif zihniyetini yansıtan bir alan olarak işlev görür. Birbirine yakın

düşünceleri paylaşan esnaf, toplumsal konulara ortak bir bakış açısıyla yaklaşır. Çarşı, özellikle kız çocuklarının okuması ve kadınların sosyal hayattaki rolü gibi meselelerde geleneksel zihniyetin bir temsilcisi olarak ele alınır.

Kadınların çarşıya tek başına çıkmasının hoş karşılanmaması ve kız çocuklarının eğitimiyle ilgili önyargılar, çarşıdaki esnafın muhafazakâr tutumuyla eleştirilir. Bu durum, çarşının sadece ticaret yapılan bir yer olmaktan ziyade toplumsal normların, geleneklerin ve sosyal kontrol mekanizmalarının bir merkezi olduğunu gösterir.

Çarşıdaki esnafın kız çocuklarının eğitimiyle ilgili şu sözleri, toplumsal zihniyetin keskin eleştirisini ortaya koyar: *“Kız çocuğu okur da ne olur? Onun bir ödevi vardır. Kocasının keyfini yerine getirmek. Bundan ötesi yaraşmaz.”* (Toy, 1970:15-16)

Bu ifadeler, çarşının toplumdaki muhafazakâr güçlerin birleştiği bir alan olduğunu ve bu zihniyetin bireysel gelişim ve özgürlükler üzerinde nasıl bir engel teşkil ettiğini gözler önüne serer. Ancak, enstitü müdürünün cesur tavrı ve kadınların eğitime dair çabaları, bu geleneksel yapıyı kırmaya yönelik önemli bir adım olarak çarşıda yankı bulur. Böylece çarşı, roman boyunca toplumsal değişim ve geleneksel direnişin bir çatışma sahnesi olarak işlev görür.

Zaman

Romanın olay örgüsünü oluşturan hadiseler yaklaşık olarak beş yıllık bir sürecin içerisine sığdırılır. Bunun haricinde, nesnel zaman olarak ele alındığında, Acı Para romanı, Cumhuriyet'in ilanından hemen sonrasındaki Türkiye'nin kırsal bir kasabasını betimler. Bu dönem, özellikle kırsal alanda ekonomik ve toplumsal değişimlerin hız kazandığı, teknolojinin esnaf hayatını olumlu ya da olumsuz yönde etkilediği ve toplumsal zihniyetin dönüşüm sancıları yaşadığı bir zaman dilimidir.

Romanda bahsedilen ezen ve ezilen çatışması, kadının sosyal hayattaki yeri, eğitim konusundaki tartışmalar ve ekonomik sistemin adaletsizlikleri, Cumhuriyet sonrası modernleşme çabaları ile geleneksel yapıların çatıştığı bir dönemin izlerini taşır.

Romanın akışında geçen olaylar daha çok bahar ve yaz aylarında yoğunlaşırken, kış aylarında hareketlilik azalır. Bu mevsimsel düzen, bağ işlerinin doğal döngüsüne uygun olarak hikâyenin akışını şekillendirir. Romanın başlangıç zamanı ise şu ifadeyle belirginleşir: *“Mayıs başından*

eylül ortasına kadar, her gün taş ayıkladıkları halde, ancak üç sıralık yer temizleyebilmişlerdi taşlardan.” (Toy, 1970:41)

Romanın temel mekânı bağ olduğu için romanda ele ortaya konulan zaman da buna uygun olarak gelişme göstermek zorundadır. Hüsnü'nün yaşam düzeninin de bağın düzeni ile doğru orantılı olarak değişim gösterdiği görülür. Bu nedenle romanda zaman döngüsü ilkbahar-yaz aylarında hız kazanırken, sonbahar-kış aylarında yavaşlar. Romanda hareketin az olduğu mevsimler daha geri planda kalırken, bu kısımların hızlı geçildiği de görülecektir. Bu zaman kurgusu, roman kişilerinin emek ve mücadele dolu hayatını vurgularken, aynı zamanda toplumsal ve ekonomik değişimlerin etkilerini yansıtmaya amaçlar. Nesnel zaman, yalnızca olayların geçtiği dönem olarak değil, aynı zamanda kişilerin zihniyet ve davranışlarının şekillendiği bir bağlam olarak işlev görür.

TEMA

Acı Para romanında temel çatışma ezen ve ezilen arasındaki ezeli mücadeledir. Roman içerisinde elbette birden çok tema yer almaktadır ancak romanın dayanak aldığı temel çıkış noktası bahsedildiği üzere ezen-ezilen çatışmasıdır. *“Anadolu romanında kişilerin iç dünyası pek önemli değildir, çünkü yazar karakterden çok, eylemin egemen olduğu bir olay örgüsüne bel bağlar. Ve çatışma ögesi de geleneksel edebiyatta olduğu gibi dış çatışmaya döner yeniden. Daha doğrusu ezen/ezilen çatışmasına.” (Moran, 2012:321)*

Hüsnü ve “hacı hoca takımı” olarak nitelendirdiği esnaf grubu arasındaki çatışma, toplumsal baskının bireyler üzerindeki olumsuz etkisini göstermesi bakımından önemlidir. Romanda ezilen kavramının temsilcisi olan Hüsnü'nün sadece ekonomik anlamdan ezilmediğini, sosyal ve psikolojik bakımdan da ezilmek suretiyle baskı altında bırakıldığının bir göstergesidir. Bu grup Lehimci Hüsnü'nün karşısına kız çocuklarının okuması, kadınların sosyal hayattaki yeri ve yeniliklere karşı duyulan mutaassıp direnç gibi toplumsal zihniyeti temsil eden dayatmalarla çıkar. Hüsnü'nün bireysel kararlarına karşı gösterilen bu direnç, toplumun geleneksel zihniyetinin birey üzerindeki baskıcı etkisini ortaya koyar. Hüsnü, bu baskıya boyun eğerek kızını okutma hayalinden vazgeçer ve burada "ezilen" bir birey olarak konumlanır. Bu durum, bireyin toplumsal baskı karşısında ne denli savunmasız olduğunu gösterirken, aynı zamanda Hüsnü'nün özgüvensizliğini ve çevresel etkilere karşı zayıf duruşunu da vurgular.

Hüsnü'nün Tabakçioğlu İsmail ile olan çatışması, ekonomik sömürü ve sınıfsal eşitsizlik temaları üzerinden ilerler. Tabakçioğlu, tefecilik yaparak kasaba halkını borçlandıran ve bu borçları ödeyemeyenlerin topraklarına, mallarına el koyarak ekonomik gücünü artıran bir figürdür. Hüsnü'nün taşlarla kaplı tarlasını bağa dönüştürme çabası, onun ailesiyle birlikte ekonomik bağımsızlık mücadelesi vermesini sembolize eder. Bu bağımsızlığa ulaşma çabası bir bakıma Hüsnü ve Hüsnü gibi olanları ezilen konumundan kurtaracak bir çıkış yolu aramanın temsilidir. Ancak Tabakçioğlu'nun oyunları, Hüsnü'nün emeğini sömürerek onu borç batağına sürükler.

Romanda ezen, sömüren tarafın temsilcisi Tabakçioğlu İsmail'dir. İnsanları kendisinden borç almaya mecbur eden bir düzen kurmuştur. Ya bankadaki kredilerin hepsini kullanarak kredi limitlerini bitirir ya da bankadan daha uygun ve uzun vadeli borç veriyormuş gibi görünerek insanların kendisine çeker. Sonuçta ne olursa olsun kendisi kazanır. Romanda sistemin de güçlüden yana olması, önceliği onlara vermesi eleştirilir. *"Sandık ki, emek katkısını devlerin kurumlarında alabilir. Oysa devletin kurumları da tefeciler için çalışır olmuş. Düzen baştan başkaları için kurmuş zembereğini. Her bir şey Tabakçioğlu ve Tabakçioğlu gibiler için düzenlenmiş."* (Toy, 1970:310)

Romanın temel çıkış noktası olan ezen ve ezilen arasındaki mücadele bir noktada güçlüye boyun eğme süreciyle de alakalıdır. Ezilen güçsüz konumunun getirdiği çaresizlikle mecburen güçlüye boyun eğmek zorunda kalır. Ezen, karşısında ezilen bulmakla yükümlü olduğu için mutlaka kendisine boyun eğilmesini sağlamakla yükümlüdür. *"Bir borçlu için, kim ne derse desin, alacaklısı saygıdeğer biridir. Çünkü kendinden güçlüdür. Kendinden zengindir. Değeri olan da budur buralarda. Törelere, inançlarına çok düşkün olmalarına rağmen, iş güce gelince, kim güçlüyse hiç kuşkusuz o'na boyun eğler. Şimdi güçlü Tabakçioğlu olduğuna göre..."* (Toy, 1970:190)

Güçlüye boyun eğme mantığı, sadece mecbur bırakılan çaresiz insanlarda değil sistemin kendisinde de mevcuttur. Romanda karşısında çaresiz kalmasını, kendisine boyun eğmesini bir türlü sağlayamadığı Hüsnü'yü istediği noktaya getirebilmek için sistemin açıklarından faydalanan Tabakçioğlu İsmail, banka müdürünü ve bankanın imkânlarını da bu amaç uğruna kullanmaktan çekinmeyecektir. İhtiyaç sahibi çiftçilere verilmesi gereken tarımsal kredilerin, Tabakçioğlu'nun nüfuzu sayesinde kendi istediği şekilde kullandırılması ve çaresiz kalan Hüsnü'nün onun istediği noktaya gelmesi de romanda eleştirilen sistemin açıklarından biridir. Amaç güçlüden yana olmaksızın sistemin de bütün imkânlarıyla onlar boyun

eğdiği banka müdürünün çaresiz sözleriyle anlatılır. Banka müdürü de çaresizdir ve boyun eğmek zorundadır çünkü karşısındaki güç onu da kendisine mecbur etmektedir.

“Ve şimdi müdürü bulunduğu bankanın kuruluş amacı ne? Böylesine çalışkan, böylesine güvenli kişilere kuracakları yarın için yardım sağlamak değil mi? Kendileri gelmese gidip arayarak çağırması gerekli. Ne var ki hiçbir zaman denilmemiş bu. Kimse dememiş. Onlar görev olarak yoksulu hormalayıcı bellemişler. Güçsüzlüğünü bildikleri kişiler. Yukarıdan hiçbir iş karıştırmazlar, karıştıramazlar. Boyunlarını bükerler. Gerçekten gereksinmeleri olduğu halde, seslerini bile çıkaramazlar. Oysa Tabakçioğlu öyle değil. Tüm olanakları kuruttu. Böyleleri bir iyice yoksulluğa düşsün diye. Güçlüydü Tabakçioğlu. Öylesine güçlü ki... Kredinin bir başkasına açıldığını duydu mu küplere binerdi. Ve Ankara’ya bir işaret çakması müdürün sürülmesi için yeterdi.” (Toy, 1970:210)

Tabakçioğlu’nun ezen konumundaki sömürü anlayışı, yalnızca maddi olanı sömürmekle sınırlı değildir; onun borçluların kızlarına yönelik ahlaksızca emelleri, kötülüğünün sınırı olmadığını da gözler önüne serer. Sonunda Hüsnü, Tabakçioğlu’nu öldürerek sadece kendi gururunu, ailesini ve ezilen konumdaki statüsünü değil, aynı zamanda kasabada yıllardır süregelen bu sömürü düzenini de sona erdirir.

Her iki çatışmada da Hüsnü, toplumun ve sistemin ezilen bir bireyi olarak karşımıza çıkar. Ancak, "hacı hoca takımı" esnaf ile olan çatışmada daha edilgen bir tavır sergilerken, Tabakçioğlu İsmail’e karşı mücadelesi, onun kişisel dönüşümünü ve direnişçi bir karaktere evrildiğini ortaya koyar.

Sonuç

Erol Toy’un Acı Para romanı, Cumhuriyet’ten hemen sonraki Türkiye’nin kırsal toplumundaki sosyal ve ekonomik dönüşümleri derinlemesine ele alarak ezen-ezilen çatışmasının bir incelemesini sunar. Romanın merkezinde yer alan Lehimci Hüsnü, bireyin toplumsal normlar ve ekonomik düzen karşısındaki çaresizliğini ve dönüşüm sürecini temsil eder. Hüsnü’nün, hem “hacı hoca takımı” olarak adlandırılan muhafazakâr esnaf grubu hem de tefeci Tabakçioğlu İsmail ile olan çatışmaları, yalnızca bireysel bir mücadelenin değil, aynı zamanda toplumsal adaletsizliklere karşı verilen bir savaşın yansımasıdır.

Romanın birinci halkasında, Hüsnü’nün kızını okutma girişimi ve çevresel baskılar nedeniyle bundan vazgeçmesi, bireyin toplumsal zihniyet

tarafından nasıl şekillendirildiğini gösterir. Bu çatışma, bireysel özgürlüklerin, geleneksel değerlerin dayatmalarıyla nasıl sınırlanabileceğini eleştirirken, aynı zamanda bireyin bu baskılar karşısındaki edilgenliğini vurgular. Hüsnü'nün bu süreçte aldığı kararlar, toplumsal baskının birey üzerindeki gücünü ve bireysel özgüvensizliği ortaya koyar. Ancak, bu edilgen tavır, zamanla Hüsnü'nün karakterinde bir dönüşümün tohumlarını da atar.

Romanın ikinci halkasında, Tabakçioğlu İsmail ile yaşanan çatışma, ekonomik sömürü ve sistemin çarpıklıklarına dair güçlü bir eleştiri sunar. Tefeci İsmail'in, Hüsnü ve benzerlerini borçlandırarak hem maddi hem de manevi sömürüye tabi tutması, sistemin zayıfları nasıl ezdiğinin açık bir örneğidir. Hüsnü'nün büyük bir emekle oluşturduğu bağımlı elinden alınma tehdidi, onun yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda insani onuruna yönelik bir saldırıdır. Ancak bu noktada Hüsnü'nün direnişe geçmesi, bireyin baskıya karşı yükselişini ve ezilenin direnişiyle kazandığı gücü sembolize eder.

Mekân ve zaman kurgusu, romanın tematik yapısına güçlü bir destek sunar. Çayıcı'ndeki bağ, yalnızca bir ekonomik kazanç kaynağı değil, aynı zamanda bireyin emeğiyle toplumsal statüsünü yeniden inşa etme mücadelesinin bir sembolü olarak işlenmiştir. Mevsim döngülerine uygun zaman kurgusu ise hem emeğin döngüsel doğasını hem de bireyin mücadelesinin sürekliliğini vurgular.

Sonuç olarak, Acı Para, toplumsal normların birey üzerindeki etkisini, ekonomik sistemin adaletsizliklerini ve bireysel direnişin önemini çarpıcı bir şekilde ele alan bir eserdir. Hüsnü'nün hikâyesi, yalnızca bireysel bir mücadele olarak değil, aynı zamanda toplumsal bir sorgulama ve direniş çağrısı olarak da okunabilir. Erol Toy, roman boyunca bireyin ekonomik ve toplumsal sınırları aşarak kendi kaderini tayin etme mücadelesini güçlü bir şekilde işler ve bu süreçte bireysel direnişin toplumsal dönüşümdeki rolüne dikkat çeker. Hüsnü'nün dönüşümü, ezilenlerin direnişiyle özgürleşme potansiyelini ortaya koyarken, okuyucuya da bu mücadeledeki aktif rolünü hatırlatır.

KAYNAKÇA

AKTAŞ, A. (2013). *Anlatma Esasına Bağlı Edebi Metinlerin Tahlili*. Ankara: Kurgan Edebiyat.

ÇETİN, N. (2013). *Roman Çözümleme Yöntemi* (13. b.). Ankara: Öncü Kitap.

ÇETİŞLİ, İ. (2016). *Metin Tahlillerine Giriş* (5. b.). Ankara: Akçağ Yayınları.

MORAN, B. (2012). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2* (18. b.). İstanbul: İletişim Yayınları.

SAGLIK, Ş. (2010). *Popüler Roman Estetik Roman*. Ankara: Akçağ Yayınları.

SAZYEK, H. (2015). *Roman Terimleri Sözlüğü* (2. b.). Ankara: Hece Yayınları.

STEVICK, P. (2010). *Roman Teorisi* (3. b.). (Çev. S. Kantarcıoğlu). Ankara: Akçağ Yayınları.

TEKİN, M. (2003). *Roman Sanatı* (3. b.). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

TOY, E. (1970). *Acı Para*. İstanbul: May Yayınları.

YALÇIN, A. (2011). *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Çağdaş Türk Romanı 1946-2000* (3. b.). Ankara: Akçağ Yayınları.